

หนังสือชุด บรมราชกุมารีอักษรานุกรักษ์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ ๒๒

วิถี มหาสมุทร

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร

မိမိ
မိမိ

หนังสือชุด บรมราชกุมารีอักษรานุรักษ์
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ ๒๒

วิถีมานุษย์

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒๕๖๕

วิถีมนุษย์

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

พิมพ์ครั้งที่ ๑: สิงหาคม ๒๕๖๕ จำนวน ๒๐๐ เล่ม

พิมพ์ในรูปแบบ ebook : กันยายน ๒๕๖๕ โดยใช้ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑
เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ebook: ๙๗๘-๖๑๖-๔๐๗-๗๘๓-๖

จัดพิมพ์โดย: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ออกแบบปก: ปาณิสรา เล่าหลาย

พิสูจน์อักษร: ไกลรุ่ง อามระดิษ, หัตถกาญจน์ อารีศิลป์

จัดรูปเล่ม: สรรพพร เรไรวรรณ

ประสานงาน: หัตถกาญจน์ อารีศิลป์, ปิยะ สว่างอารมณ์,

วรพร พวงจันทร์หอม

พิมพ์ที่: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท วังใหม่ ปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

จัดจำหน่ายโดย: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐-๒๒๑๘-๔๘๘๘ E-mail: jofletters@gmail.com

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

วิถีมนุษย์- กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2565.

285 หน้า

ISBN 978-616-407-783-6 (ebook)

ถ้อยแถลง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร อดีตอาจารย์ประจำ และหัวหน้าภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นนักอักษรศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงและมีความรู้ความสามารถด้านภาษา วรรณคดี และวรรณกรรมไทยเป็นที่ประจักษ์ นอกเหนือจากเป็น “ครู” ผู้มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ ได้รับเชิญไปบรรยายให้แก่องค์กรทางวิชาการและวรรณกรรมมากมาย รวมทั้งเป็นศาสตราจารย์รับเชิญด้านภาษา และวรรณคดีไทยในมหาวิทยาลัยในต่างประเทศแล้ว ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชรยังเป็นนักวิชาการผู้ผลิตงานเขียนและวิจัยหลากหลายรูปแบบ ทั้งหนังสือ ตำรา บทความวิจัยและวิชาการ บทวิจารณ์วรรณกรรม ไปจนถึงนิทานสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลระดับชาติ นอกจากนั้น ยังมีงานบรรณาธิการหนังสือวิชาการด้านภาษาและวรรณคดีไทยอีกเป็นจำนวนมาก

ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชรเป็นผู้หนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญในการบุกเบิกและขยายขอบเขตการศึกษาภาษาและวรรณคดีในภาควิชาภาษาไทยให้กว้างขวางออกไป โดยการนำความรู้สาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนและการวิจัยภาษาและวรรณคดีไทย ขยายขอบเขตการศึกษาจากข้อมูลลายลักษณ์ไปสู่ข้อมูลมุขปาฐะและข้อมูลทางวัฒนธรรมอื่นๆ ทั้งยังขยายพรมแดนการศึกษาออกไปสู่ภาษา วรรณคดี และคติชนของคนไทยและชนชาติไทนอกประเทศ ในช่วงเวลากว่า ๒๐ ปีระหว่างทศวรรษ ๒๕๒๐ จนถึงทศวรรษ ๒๕๔๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชรได้ตีพิมพ์บทความวิชาการอันทรงคุณค่าทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษในสิ่งพิมพ์และวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่สำคัญหลายฉบับ เช่น วารสารอักษรศาสตร์ วารสารภาษาและวรรณคดีไทย วารสารภาษาและหนังสือ วารสารเมืองโบราณ วารสาร *Asian Review* รวมทั้งสิ่งพิมพ์ของสยามสมาคมและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความซึ่งเป็นผลผลิตจากการทำงานภาคสนามตามวิถีวิทยาทางมานุษยวิทยาและคติชนวิทยาเหล่านี้

สามารถจัดกลุ่มได้เป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นบทความชุดงานภาคสนามในประเทศไทยซึ่งมาจากการเก็บข้อมูลที่จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มที่ ๒ และ ๓ เป็นบทความชุดงานภาคสนามเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจังหวัดและชาวเข่าในประเทศจีนตอนใต้ และกลุ่มสุดท้ายเป็นบทความชุดงานภาคสนามเพื่อศึกษาภาษาและวัฒนธรรมของ ๑๓ ชนเผ่าในแขวงเซกองทางตอนใต้ของประเทศลาว

บทความวิชาการของผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร เป็นผลงานการศึกษาวิจัยที่มีความสำคัญ เพราะเป็นการบุกเบิกพรมแดนการวิจัยทางมานุษยวิทยา-คติชนวิทยาในประเทศไทยออกไปสู่การศึกษาวถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์นอกประเทศ ข้อมูลคติชนจากการลงพื้นที่ภาคสนามล้วนได้มาโดยยาก ไม่ว่าจะเป็นคติชนของชนชาติจ้วง เข่า หรือกลุ่มชาติพันธุ์มอญ-เขมรในลาวตอนใต้ นอกจากนั้น ข้อมูลคติชนที่ใช้ในการศึกษายังหลากหลาย ครอบคลุมคติชนแทบทุกประเภททั้งประเภทที่ถ่ายทอดโดยใช้ถ้อยคำ เช่น ตำนาน นิทานพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงโต้ตอบระหว่างหนุ่มสาว ภาษิต ปริศนาคำทาย คำให้พร คำบริภาษ ประเภทการแสดง การละเล่น และประเภทความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ ความหลากหลายยังปรากฏในด้านแง่มุมหรือประเด็นในการศึกษาอีกด้วย บทความแต่ละบทมีจุดเน้นในการศึกษาที่แตกต่างกัน ได้แก่ วิถีชีวิตและอัตลักษณ์ของชนเผ่าผู้หญิง กระบวนการอบรมทางสังคม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น ประเด็นศึกษาต่างๆ เหล่านี้ได้ผ่านการวิเคราะห์อย่างละเอียดลึกซึ้งด้วยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เลือกสรรมาใช้อย่างเหมาะสม แล้วจึงสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และหายากแต่เข้าใจได้ไม่ยาก สะท้อนให้เห็นความเป็นนักวิจัยระดับสูง ผู้สามารถผสมผสานความรู้ทางภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมเข้ากับทฤษฎีและวิธีวิทยาทางมานุษยวิทยา-คติชนวิทยาได้อย่างกลมกลืน เกิดเป็นผลงานอันเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและนานาชาติ อาจกล่าวได้ว่า บทความวิชาการของผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร เป็นงานคลาสสิกซึ่งมีคุณค่าผ่านกาลเวลา เป็นตัวอย่างอันดีของการทำงานภาคสนามตามวิธีวิทยาทางมานุษยวิทยาและคติชนวิทยา และเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับนิสิต

นักศึกษา นักวิชาการ รวมทั้งบุคคลทั่วไปผู้สนใจค้นคว้าหาความรู้ด้าน
มานุษยวิทยา-คติชนวิทยา

ในวาระอันเป็นมงคลที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชรมี
อายุ ๗๕ ปีในเดือนมิถุนายน ๒๕๖๕ ภาควิชาภาษาไทยเห็นเป็นโอกาสอันดีที่
จะได้นำบทความวิชาการด้านมานุษยวิทยา-คติชนวิทยามาพิมพ์ขึ้นเป็น
หนังสือเพื่อรวบรวมองค์ความรู้และข้อมูลที่ได้ยากซึ่งกระจัดกระจายอยู่เข้า
ไว้ด้วยกัน การจัดพิมพ์หนังสือ *วิถีมนุษย์* เล่มนี้ นอกจากจะมุ่งหมายให้เป็น
เครื่องแสดงกตเวทิตาคุณต่อ “ครู” ที่เคารพรักยิ่ง ผู้ได้สร้างคุณูปการต่อการ
ศึกษาวิจัยด้านภาษา วรรณคดี และมานุษยวิทยา-คติชนวิทยาในประเทศไทย
แล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เพื่อให้องค์ความรู้อันทรงคุณค่านี้ได้เผยแพร่ไปในวง
วิชาการและสาธารณชนในวงกว้าง อันจะเป็นการสร้าง ความเข้าใจในความ
หลากหลายทางวัฒนธรรม และเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับภาษา วรรณคดี และ
วัฒนธรรมไทยด้วย

ภาควิชาภาษาไทยขอขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ที่ได้สนับสนุนการตีพิมพ์หนังสือนี้เป็นหนังสือชุด *บรมราชกุมารี
อักษรานุรักษ์* ลำดับที่ ๒๒ และขอขอบคุณอาจารย์ ดร.ไกล่รุ่ง อามระดิษ
หัวหน้าคณะทำงาน และผู้ช่วยศาสตราจารย์หัตถกกาญจน์ อารีศิลป์ ที่ได้
ดำเนินการรวบรวมและจัดพิมพ์ผลงานวิชาการอันทรงคุณค่านี้ หวังเป็นอย่าง
ยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการในวงกว้างต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรมินท์ จารูร

หัวหน้าภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากผู้เขียน

เมื่อแรกที่ได้ทราบว่า อาจารย์ในภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มีแผนการจะรวบรวมบทความของข้าพเจ้าเพื่อจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มนั้น ข้าพเจ้ามีความปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งเกิดความวิตกกังวลแทนคณะผู้ทำงาน เนื่องจากทราบดีว่า งานเขียนต่าง ๆ ของข้าพเจ้านั้นกระจัดกระจาย ไม่เป็นแหล่งแห่งที่ไม่เคยเก็บรวบรวมต้นฉบับ ไม่เคยมีบันทึกว่าตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ใด เมื่อไร นอกจากในความทรงจำคร่าว ๆ เท่าที่เหลืออยู่ของผู้สูงวัย

หลังจากได้คุยกับคณะทำงานเป็นระยะ พยายามรวบรวมรายชื่องานเขียนและแหล่งพิมพ์ หรือเอกสารที่เผยแพร่ในงานวิชาการต่าง ๆ ข้าพเจ้าก็ปล่อยให้คณะทำงานค้นหา กวาดเก็บ รวบรวมงานเขียนที่เรียกได้ว่าสิ่งละอันพันละน้อย ใช้เวลาอันมีค่าของลูกศิษย์ผู้มีความมานะพยายามอย่างยิ่ง โดยข้าพเจ้าหวนเกรงอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งที่คุณหาชิ้นนั้นจะมีคุณค่าเพียงพอกับความเหนื่อยยากหรือไม่

เมื่อผู้เป็นหัวหน้าคณะทำงานรายงานว่าได้รวบรวมข้อเขียนรูปแบบต่าง ๆ จนเห็นว่าน่าจะมากที่สุดเท่าที่จะหาได้แล้ว ก็จัดการพิมพ์เป็นต้นฉบับ และแบ่งออกเป็นกลุ่มที่มีเนื้อหาเป็นงานในแนวมานุษยวิทยาวัฒนธรรม อันเป็นสาขาวิชาที่ข้าพเจ้าแตกแนวออกไปเรียนต่อหลังจากจบปริญญาโทสาขาภาษาและวรรณคดีไทย และทำงานในภาควิชาภาษาไทยมาได้ ๑๐ ปี กลุ่มที่สองเป็นงานเกี่ยวกับวรรณกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์ ซึ่งเขียนไว้ตั้งแต่เมื่อเริ่มทำงานในภาควิชาฯ จนถึงปีที่สิ้นสุดการทำงาน (ส่วนงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาและการใช้ภาษานั้น เป็นข้อเขียนในระยะแรก ๆ ที่เริ่มทำงานไม่สามารถติดตามสืบค้นได้) คณะทำงานและข้าพเจ้าร่วมกันคัดสรรบทความและข้อเขียนต่าง ๆ ทั้งสองกลุ่ม ให้เหลือจำนวนงานในปริมาณที่เหมาะสม และที่เห็นว่ายังมีคุณค่าพอสมควรสำหรับผู้อ่านในปัจจุบัน (ซึ่งข้าพเจ้าเองไม่ค่อยแน่ใจนัก เพราะเป็นช่วงเวลาห่างกันหลายสิบปี)

บทความในเล่มแรกนี้เขียนขึ้นจากการทำงานภาคสนามตามวิธีวิทยาของคติชนวิทยาและมานุษยวิทยา โดยมีความรู้เดิมจากการศึกษาและการ

ทำงานในภาควิชาภาษาไทยเป็นพื้นฐาน บทความชุดงานภาคสนามในประเทศไทย มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามที่สุพรรณบุรี เพื่อเขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกสาขามานุษยวิทยาวัฒนธรรม เสนอต่อมหาวิทยาลัย Cornell สหรัฐอเมริกา เป็นประสบการณ์ทำงานภาคสนามครั้งแรกในชีวิต หลังจากสำเร็จเรียนมากับศาสตราจารย์ A. Thomas Kirsch และคณาจารย์ผู้มีพระคุณอีกหลายท่าน ณ มหาวิทยาลัยนั้น

บทความในส่วนที่ ๒ และ ๓ มาจากการทำงานภาคสนามในโครงการวิจัยของคณะอักษรศาสตร์ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิโตโยต้า คือ โครงการ “จ้วง: ชนชาติไทในจีน” (ภาควัฒนธรรม) หัวหน้าโครงการคือ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ปราณี กุลละวณิชย์ ข้าพเจ้าทำในส่วนโครงการย่อย “จ้วง: นิทานและวัฒนธรรม” อีกโครงการคือ “เฝ้า: การศึกษาเปรียบเทียบเฝ้าไทย - เฝ้าจีน” (วิถีชีวิตและวัฒนธรรม) ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อีระพันธ์ เหลืองทองคำเป็นหัวหน้าโครงการ งานในส่วนองข้าพเจ้าคือโครงการย่อย “การศึกษาเปรียบเทียบนิทานและวัฒนธรรมของเฝ้าไทยกับเฝ้ากวางสี” งานวิจัยของทั้งสองโครงการนี้อยู่ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๓

ส่วนสุดท้ายเป็นงานภาคสนามในโครงการที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นโครงการวิจัยข้ามชาติเพื่อการพัฒนาและวางแผน ซึ่งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สนับสนุนทุนวิจัยเรื่อง “ภาษาและวัฒนธรรมของ ๑๓ ชนเผ่าในแขวงเซกอง สปป.ลาว” ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. อีระพันธ์ เหลืองทองคำเป็นหัวหน้าโครงการ ข้าพเจ้าทำในส่วนโครงการย่อย “วิถีชีวิต วัฒนธรรม ปฏิสัมพันธ์ นิทานและเพลงของ ๑๓ ชนเผ่าในแขวงเซกอง” (๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)

การที่ข้าพเจ้าบอกกล่าวถึงแหล่งที่มาของบทความในเล่มที่ว่าด้วยการทำงานภาคสนามด้านมานุษยวิทยานี้ ก็เพื่อขอบพระคุณคณะอักษรศาสตร์ และเพื่อนร่วมงานในภาควิชา ที่กรุณาให้ข้าพเจ้าได้ไปเรียนต่อและทำงานวิจัยในสาขาวิชาที่มีได้เกี่ยวข้องกับงานในตำแหน่งหน้าที่โดยตรง โดยผู้บริหารและอาจารย์ผู้ใหญ่ของคณะฯ เห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่งานการเรียนการสอน และวิจัยของภาควิชาภาษาไทย นับเป็นวิสัยทัศน์ที่สร้างความก้าวหน้าแก่วงวิชาการภาษาและวรรณคดีไทย และเป็นพระคุณแก่ข้าพเจ้าอย่างยิ่ง

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายซึ่งมิได้ปรากฏชื่อในที่นี้
ผู้เป็นเจ้าของข้อมูล ทั้งในประเทศไทย ประเทศจีน และประเทศลาว

บทความเหล่านี้คงจะกระจัดกระจายและสูญหายไปในที่สุด หากมิได้
มีคณะผู้ทำงานซึ่งเป็นทั้งศิษย์และอดีตเพื่อนร่วมงานในภาควิชาฯ ช่วยกัน
ลงแรงเสาะหาและรวบรวมมาจนได้เป็นหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณ
อาจารย์ ดร.ไกล่รุ่ง อามระดิษ รองศาสตราจารย์ ดร. ประมินทร์ จารุวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์หัตถกกาญจน์ อารีศิลป์ และคณะทำงานทุกคนที่มีมุทิตา
จิตต่อครูเก่า และขอขอบคุณกองทุนบรมราชกุมารีอักษรานุกรักษ์ที่กรุณา
สนับสนุนการจัดพิมพ์

ข้าพเจ้าหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ
และผู้อ่านทั้งหลาย สมดังเจตนาของผู้จัดทำ

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร

๑๘ มิถุนายน ๒๕๖๕

สารบัญ

ถ้อยแถลง	ก
จากผู้เขียน	ง
บางเลี้ยวชีวิตชาวสุพรรณบุรี	
๑ เพลงเด็กกับกระบวนการอบรมทางสังคมในวัยเยาว์	๓
๒ งานทิ้งกระจาด: ประเพณีมหายานที่สุพรรณบุรี	๑๓
๓ Thai Folk Beliefs about Animals and Plants and Attitudes toward Nature	๒๓
๔ Folksong and Socio-cultural Change in Village Life	๔๕
บางเลี้ยวชีวิตชาวจ้วง	
๕ ประเพณีแห่กบของชาวจ้วง: นิทานกับความเชื่อ	๗๓
๖ ควายกับเสือ: นิทานในสังคมเกษตรกรรม	๘๓
๗ บทเพลงของชาวจ้วงในกวางสี	๙๑
๘ The Zhuang Singing Festival in Wuming	๑๑๗
บางเรื่องของชาวเย้า	
๙ ฟูเฮย-เซย์หมุย: ตำนานกำเนิดมนุษย์ของชาวเย้า	๑๓๑
๑๐ ผู้หญิงในนิทานเย้า	๑๖๑

บางเรื่องเล่าในเขากอง

๑๑	วรรณกรรมมุขปาฐะ: ภาพสะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนเผ่า	๑๗/๗
๑๒	นิทานกำเนิดมนุษย์และเผ่าพันธุ์ของชนเผ่าในแขวงเซกอง สปป. ลาว	๑๙๑
๑๓	คำกล่าวบอกเล่าชีวิต	๒๑๑
๑๔	แบ่งฮีดกินควาย: ประเพณีกับชีวิต	๒๓๑
	ประวัติการตีพิมพ์	๒๗/๑

บางเลี้ยวชีวิต

ชาวสุพรรณบุรี

เพลงเด็กกับกระบวนการอบรมทางสังคมในวัยเยาว์

ในอดีต วัฒนธรรมมุขปาฐะ (Oral tradition) จัดเป็นวิธีการสำคัญในกระบวนการอบรมทางสังคม (Socialization process) อันเป็นกระบวนการที่สังคมถ่ายทอดค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมให้แก่สมาชิกของสังคมนั้น พร้อมทั้งชี้นำถึงแนวทางประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตตามที่สังคมเห็นว่าเหมาะสม ช่วยให้สมาชิกสังคมปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมของชุมชนที่ตนสังกัดอยู่ ปัจจุบันนี้การศึกษาระบบลายลักษณ์อักษรได้เข้ามามีบทบาทสำคัญแทนที่วัฒนธรรมมุขปาฐะในกระบวนการอบรมดังกล่าว แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมมุขปาฐะยังดำรงความสำคัญอยู่ในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้ว่า แม้การศึกษาในชั้นเรียนจะมีแนวโน้มมุ่งให้เด็กพัฒนาคุณสมบัติด้านความเชื่อมั่นในตนเองให้มากขึ้น แต่ค่านิยมเกี่ยวกับความอ่อนน้อมถ่อมตนและความเคารพยำเกรงในอาวุโสก็ยังคงมีบทบาทสำคัญอยู่ โดยผ่านทางกระบวนการอบรมทางมุขปาฐะมากกว่าที่จะผ่านทางบทเรียนหรือการอบรมในชั้นเรียน นอกจากนี้ในด้านการควบคุมทางสังคม (Social control) วัฒนธรรมมุขปาฐะก็ยังมีบทบาทอย่างเห็นได้ชัดในสังคมไทย

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสนอความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมุขปาฐะกับกระบวนการอบรมทางสังคม โดยใช้ข้อมูลทางคติชนวิทยาคือ เพลงเด็กเป็นข้อมูลหลักในการศึกษา และกล่าวถึงเพลงชาวบ้านและนิทานชาวบ้านในบางแง่มุมที่เกี่ยวข้อง โดยวางแนวคิดหลักในการศึกษาว่า กระบวนการอบรมทางสังคมนั้นมิได้เกิดขึ้นและเสร็จสมบูรณ์ลงในช่วงวัยเด็กเท่านั้นแต่ยังดำเนินอยู่ตลอดมา แม้เมื่อสมาชิกของสังคมเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จนล่วงเข้าสู่วัยชรา การอบรมทางสังคมก็ยังคงดำเนินอยู่ แต่ลักษณะวิธีการและเนื้อหาหลักอาจแตกต่างกันไปตามช่วงชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของสมาชิกในรุ่นต่าง ๆ ของสังคม

ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เพลงเด็กมีความสัมพันธ์กับกระบวนการอบรมทางสังคมทั้งในแง่วิธีการและเนื้อหา และที่สำคัญคือ สอดคล้องกับกระบวนการอบรมในช่วงวัยต่าง ๆ กล่าวคือ เพลงเด็กเป็นกระบวนการอบรมสมาชิกรุ่นเยาว์ของสังคม ต่อเนื่องถึงเพลงชาวบ้านกับ

สมาชิกที่เป็นกำลังผลิตของสังคม จนถึงนิทานชาวบ้านกับการอบรมค่านิยมในช่วงปลายของชีวิต เมื่อสมาชิกอาวุโสของสังคมได้ผ่านการอบรมมาถึงขั้นที่สามารถเป็นผู้กำหนดค่านิยมบางอย่างและสามารถมองย้อนทบทวนหรือแม้แต่ล้อเล่นกับค่านิยมหลักบางอย่างของสังคม และในทางกลับกัน เพลงเด็กก็เกิดจากประสบการณ์และวิถีดำรงชีวิตซึ่งสมาชิกของสังคมนั้นผ่านมาแล้ว

การศึกษาในบทความนี้มีข้อจำกัดอยู่ ๒ ประการ ประการแรกคือ ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลที่ได้มาจากหมู่บ้านภาคกลางของประเทศไทย คือหมู่บ้านในตำบลหัวเขา อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลของการศึกษาจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อสรุปของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมุขปาฐะกับกระบวนการอบรมทางสังคมของสังคมไทยในส่วนรวม ประการที่สอง ด้วยเงื่อนไขของเวลาการศึกษาและขอบเขตของการศึกษาทำให้ต้องจำกัดประเภทของข้อมูลอยู่เพียงสามกลุ่มใหญ่ๆ ที่กล่าวแล้ว ทั้งนี้เพราะเห็นว่าข้อมูลทั้งสามประเภทนี้มีเนื้อหาและปริมาณมากพอที่จะใช้เป็นข้อมูลหลักได้ แต่มีได้หมายความว่า ข้อมูลทางคติชนวิทยาประเภทปริศนา คำทาย สุภาษิต พังเพย คำกล่าวให้พร และข้อมูลมุขปาฐะอื่น ๆ จะไม่มีความสำคัญ แต่ในการศึกษา จำเป็นต้องจำกัดให้อยู่ในขอบเขตของ “ความเป็นไปได้” ทั้งในแง่ของเวลาและเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น

ข้อจำกัดประการสุดท้ายเกี่ยวข้องกับขอบเขตการนำเสนอในที่นี้ กล่าวคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพลงเด็ก เพลงชาวบ้าน และนิทานชาวบ้านกับกระบวนการอบรมทางสังคมนั้น จำเป็นต้องแสดงลักษณะทั้งในแง่ของรูปแบบการแสดงออก การปฏิบัติที่มีอยู่จริงในสังคมปัจจุบัน และเนื้อหาของข้อมูลมุขปาฐะแต่ละประเภทที่สัมพันธ์กับการอบรมค่านิยมทางสังคม วัฒนธรรมซึ่งจะทำให้บทความยาวเกินควร ในที่นี้จึงเสนอเฉพาะเพลงเด็กกับกระบวนการอบรมสมาชิกรุ่นเยาว์ของสังคมในบางประเด็นที่น่าสนใจ และไม่สามารถเสนอตัวอย่างเพลงได้เนื่องจากเนื้อที่จำกัด

แหล่งกำเนิดและเนื้อหาของเพลงเด็กนั้นมีหลากหลายจนไม่อาจนำมากล่าวสรุปได้ง่าย ๆ อย่างไรก็ตาม แก่นมูมหนึ่งของเพลงเด็กที่เห็นได้ชัดก็คือ เพลงเด็กนั้นร้องโดยแม่หรือผู้ที่กำลังรับหน้าที่ดูแลหรือเล่นกับเด็ก เพื่อปลอบโยน ขบกล่อม หรือทำให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน โดยผู้ร้องไม่ได้

คำนึงถึงกำเนิด เนื้อหา หรือข้อเท็จจริงว่าเพลงที่กำลังร้องนั้นเป็นเพลงสำหรับเด็กหรือไม่ กล่าวง่าย ๆ ว่าเพลงเด็กนั้นคือเพลงอะไรก็ได้ที่ผู้ใหญ่ร้องขึ้นเพื่อให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน ด้วยเหตุนี้จึงมักปรากฏว่าเพลงเด็กจำนวนมากมีเนื้อหาที่ไม่น่าจะเหมาะสมกับการนำมาร้องให้เด็กฟังนัก บางเพลงก็เห็นได้ชัดว่าเป็นเพลงของผู้ใหญ่มากกว่า แต่เมื่อเพลงบางเพลงถูกนำมาร้องกล่อมเด็กหรือร้องล้อเด็กให้หยุดร้องไห้หรือเพื่อยกล้อเล่นกับเด็ก คนอื่น ๆ อาจจดจำและนำเอาเพลงนั้นไปร้องต่อ ๆ กันไปจนกลายเป็นความนิยม เพลงเหล่านั้นก็จะได้รับการจัดเข้ากลุ่มว่าเป็นเพลงสำหรับเด็กหรือเพลงเด็ก

เพลงเด็กแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งรวมเอาเพลงขูเด็ก (ให้หลับ) เพลงปลอบเด็กและเพลงหยอกล้อเด็กไว้ด้วย เพลงเด็กร้องเล่น และเพลงประกอบการละเล่นของเด็ก ในบรรดาเพลงเหล่านี้ เพลงกล่อมเด็กได้รับการกล่าวขวัญถึงและนำมาศึกษามากที่สุด อาจเป็นเพราะเพลงกล่อมเด็กมีเนื้อหาที่น่าสนใจ มีแนวคิดหลากหลาย และมีปริมาณมากพอที่จะนำมาจัดจำแนกเพื่อการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม เพลงเด็กทั้ง ๓ ประเภทนี้มีลักษณะร่วมที่สำคัญอยู่สองประการ อันถือได้ว่าเป็นลักษณะเฉพาะของเพลงเด็ก นั่นคือจังหวะหรือลีลาของเพลงและการซ้ำ ทั้งในด้านซ้ำคำ วลี และท่วงทำนอง (ซึ่งอาจเรียกว่า สร้อยเพลง) เห็นได้ว่า ลักษณะนี้สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของเพลงเด็ก กล่าวคือ จังหวะและลีลาของเพลงจะมีความเรียบง่าย เพลงส่วนมากมีขนาดสั้น หากต้องการให้ยาวขึ้นก็จะใช้วิธีร้องซ้ำมากกว่าจะขยายเนื้อร้องให้ยาวออกไป หากเนื้อความเป็นความคิดแบบผู้ใหญ่แต่นำมาร้องเป็นเพลงกล่อมเด็ก ก็มักจะถูกปรับแต่งให้สั้นลงและเลือกใช้คำง่าย และดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ในการเลือกเพลงมาร้องกล่อมนั้น แม่หรือผู้ที่รับหน้าที่ดูแลเด็กมักไม่ได้คำนึงถึงเนื้อความในเพลงมากไปกว่านึกถึงเพลงที่ตัวคนร้องคุ้นเคยหรือชอบร้องเล่น จนติดปากหรือกำลังอยู่ในอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เหนื่อยกับวิถีชีวิต รำพึงถึงความทุกข์ยากในชีวิต นอกจากนั้น ในกรณีที่ได้เด็กบางคนอาจขอให้แม่ร้องเพลงนั้นเพลงนี้ให้ฟังบ่อย ๆ เหมือนกับเป็นเพลงโปรดหรือเพลงประจำตัว มักเกิดจากความเคยชินของเด็กต่อเพลงนั้น ๆ มากกว่าจะเกิดจากความประทับใจในเนื้อหาหรือถ้อยคำในเพลง กล่าวโดยสรุป ท่วงทำนองหรือลีลาของเพลงเด็กมีความสำคัญมากกว่าความหมายจากถ้อยคำในเพลง แต่เมื่อเด็ก

รู้ความหรือรู้ภาษามากขึ้น ก็อาจตั้งใจเนื้อเพลงที่กล่าวถึงสิ่งรอบตัว เช่น ดาว เดือน ลมพัด แดดร้อน หรือสัตว์เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เด็กเริ่มได้พบเห็น เช่น นก ปลา

อย่างไรก็ตาม แม้ความหมายในเนื้อหาของเพลงจะมีความสำคัญ รองลงมาในแง่หน้าที่หรือจุดมุ่งหมายของการร้องเพลงเด็กในการศึกษาด้าน กระบวนการอบรมทางสังคม เมื่อเพลงเหล่านี้ถูกนำมาร้องให้เด็กฟัง เริ่มตั้งแต่ เด็กยังไม่สอนพูดจนกระทั่งถึงวัยที่เด็กสามารถร้องตามผู้ใหญ่ได้หรือร้องเล่น กันเองในกลุ่มเด็ก เนื้อหาของเพลงย่อมจะมีผลต่อการปลูกฝังให้เด็กเกิดความ เข้าใจวิถีของสังคม ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ใหญ่ที่ร้องเพลงหรือสอนเพลงให้เด็กจะตั้งใจ หรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าเด็กจะเข้าใจความหมายของเพลงได้หรือไม่ อย่างน้อย ถ้อยคำเหล่านี้ก็ได้รับการบอกเล่าและปลูกฝังเข้าไปในสมองของเด็กแล้ว จึงถือ ได้ว่าเพลงเด็กเป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการเรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่ม ของตน

เพลงเด็กมีบทบาทในการอบรมให้เด็กรู้จักและเข้าใจความสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมในแง่ต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ๓ ประการ

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว อันเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด เพลงเด็กช่วยให้เด็กคุ้นเคยและเข้าใจ ความสัมพันธ์ดังกล่าวโดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก และในกลุ่มที่ กว้างออกไปคือคนในครอบครัวหรือเพื่อนบ้านที่อาจช่วยเหลือ เด็กได้เห็นว่า รอบตัวนั้นมีคนอื่น ๆ ที่หน้าตาและเสียงคุ้นเคย เมื่อรู้ความรู้อาสามากขึ้น เด็กจะคุ้นเคยคำเรียกเครือญาติ เช่น พ่อ แม่ ลูก ปู่ย่าตายาย หลานใน เพลงกล่อม เช่น กาเหว่า เจ้าเนื้ออ่อน เจ้าทองดี หรืออาจได้รู้ต่อไปถึง ลูกเขย - แม่ยายจากเพลงกล่อมเด็ก เช่น วัดโบสถ์ และนอกจากการเรียนรู้ เรื่องคำ เด็กยังอาจได้สัมผัสความสัมพันธ์และความผูกพันอันลึกซึ้งระหว่าง แม่ลูกที่ปรากฏในเพลงดังกล่าวหรือแม้แต่ลูกกับพ่อแม่ที่มีใช้ผู้ให้กำเนิดดังใน เพลง เจ้าขุนทะเลละลอก

ในกรณีศึกษาเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กในสังคม มีข้อค้นพบว่า คนไทย เลี้ยงดูเด็กอย่างเอาใจใส่ทะนุถนอมและถือว่าเด็กเป็นศูนย์กลางของความรัก ของครอบครัวจนบางครั้งทำให้เกิดการตามใจจนเกินควร เนื้อหาของเพลงเด็ก

แสดงออกในทางสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าวไม่เฉพาะแต่ในการแสดงความรัก ความห่วงใยเท่านั้น แม้แต่ในเพลงกล่อมเด็กประเภทเพลงขู่ให้เด็กนอนก็จะไม่มีการกล่าวถึงการทำโทษของผู้ใหญ่หรือให้ผู้ใหญ่มีบทบาทโดยตรงในการขู่ แต่จะเลี่ยงไปใช้สัตว์ต่าง ๆ เช่น แมว ตู๊กแก งูเขียวเป็นตัวการขู่เด็ก ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่นั้นแสดงออกในด้านดีตลอดเวลา ซึ่งส่งผลให้เด็กมีความผูกพันกับครอบครัวและใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ เด็กมองว่าผู้ใหญ่เป็นที่พึ่งในทุกโอกาส และไม่ได้ถูกขู่หรือดุให้เกรงกลัวมากนัก

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและการควบคุมของสังคม แม้จะเห็นได้ว่า เพลงเด็กไม่ได้ตั้งใจจะอบรมสั่งสอนในเรื่องเพศโดยตรง หรือข้อห้ามของสังคมในเรื่องเพศ แต่เนื่องจากเพลงเด็กจำนวนไม่น้อยมีที่มาจากเพลงร้องเล่นของผู้ใหญ่ ทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายปรากฏอยู่ในเพลงเด็กด้วย เช่น โนเนโนนาต เจ้าสุธน ที่จะไปทำพลับ หรือเนื้อหาเกี่ยวกับความคิดในเรื่องการเลือกคู่ครอง เช่น ในเพลงนางประทุม ตลอดจนปัญหาในการแต่งงานและปัญหาในครอบครัว เช่น นาคีเกด้นดก ที่กล่าวถึงหนุ่มน้อยผู้ผิดหวังเพราะไม่อาจรวบรวมเงินมาเป็นสินสอดสู่ขอคนรักได้ หรือเพลง เจ้าสุธน ที่กล่าวถึงปัญหาในครอบครัวที่สามมีภรรยาสองคน ปัญหาการทะเลาะวิวาทของสามภรรยาในเพลง โอละเหโอละหีก (หรือที่เรียกกันว่า เพลงขนมแข่งม้า) ตลอดจนถึงเพลงที่กล่าวถึงหน้าที่ของสามีและภรรยาและความผูกพันรับผิดชอบในหน้าที่ ดังกล่าวที่ปรากฏในเพลงเจ้าขุนทอง กระเกด เป็นต้น

นอกจากเนื้อหาดังกล่าว บทบาททางการควบคุมเกี่ยวกับเรื่องทางเพศในสังคมมีปรากฏอยู่บ้าง เช่น เพลงโนเนโนนาต โยนโยนโยน ซึ่งกล่าวถึงการนอกใจสามีหรือการคบชู้ แม้กระทั่งการสั่งสอนเด็กหญิงให้รู้จักแต่งตัวแต่พอดี ไม่ให้ชาวบ้านนินทาว่าแต่งตัวเพื่อให้ผู้ชายติดใจ ดังเช่น เพลงวัดนอก ก็แสดงให้เห็นว่า เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทในความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ตลอดจนข้อห้ามและการควบคุมของสังคมในเรื่องดังกล่าวจากเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในเพลงเด็กด้วย นอกเหนือไปจากที่อาจเรียนรู้ผ่านการอบรมของผู้ใหญ่โดยตรงหรือทางอื่น ๆ

ข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ การกล่าวถึงความสัมพันธ์และบทบาทระหว่างเพศที่ปรากฏในเพลงเด็กนั้นไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์หรือตั้งปัญหาขัดแย้งให้ขบคิด แต่เป็นการบอกเล่าหรือกล่าวถึงอย่างตรงไปตรงมา แม้แต่ความคิดในแง่การเลือกคู่ครองก็มีลักษณะในเชิงอุดมคติมากกว่าจะแสดงถึงแง่มุมต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตจริง เมื่อเทียบกับเนื้อหาของเพลงชาวบ้านหรือนิทานชาวบ้านจะเห็นได้ว่า เนื้อหาในข้อมูลสองประเภทหลังจะมีลักษณะของความขัดแย้งและความสมจริงมากกว่า เป็นการแสดงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตที่มิได้สวยงามหรือเหมือนฝัน

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับโลกธรรมชาติ เนื้อเพลงเด็กจำนวนไม่น้อยกล่าวถึงสัตว์และพืชต่าง ๆ ที่เด็กอาจได้พบเห็นจากธรรมชาติรอบ ๆ ตัว เช่น นกเอี้ยง นกเขา ปลากระแห ปลาทราย หรือสัตว์ในจินตนาการ เช่น ตุ๊กตุ่น นอกจากนี้ยังมีเพลงที่กล่าวถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ แม่น้ำ คลื่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เปรียบเสมือนการนำเด็กเข้าสู่โลกของธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ และเพลงไม่เพียงแต่จะแนะนำให้เด็กได้รู้จักสัตว์ พืช ตลอดจนธรรมชาติต่าง ๆ แต่ยังมีรายละเอียดของสัตว์และพืชเหล่านั้น ทำให้เด็กฝึกการสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ยิ่งกว่านั้นเพลงยังสร้างความรู้สึกรักอ่อนโยน ความมีเมตตาต่อเพื่อนร่วมโลกทั้งที่เป็นมนุษย์และสัตว์ เช่น เพลงกาเหว่า กาเอ๋ยกา ตุ๊กตุ่น จันทร์เจ้าชา

นอกจากความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เพลงเด็กยังมีบทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ชี้นำถึงค่านิยมทางสังคมวัฒนธรรมอันเป็นสิ่งควบคุมหรือกระตุ้นลักษณะการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม แม้ว่าค่านิยมที่ปรากฏในเพลงเด็กมักจะเป็นค่านิยมเบื้องต้นที่มีลักษณะไม่ซับซ้อน แต่ค่านิยมดังกล่าวจัดว่าเป็นค่านิยมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมแนวคิดในการดำเนินชีวิตในสังคม ดังเช่น ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู ความเชื่อฟัง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ การบังคับตนเอง ความเป็นมิตร ความกล้าหาญ ความเที่ยงธรรม เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้มีลักษณะเป็นค่านิยมในเชิงปฏิบัติมากกว่าจะเป็นค่านิยมเชิงอุดมคติ ซึ่งทำให้เข้าใจค่านิยมดังกล่าวได้ง่ายและชัดเจน และไม่เพียงแต่ค่านิยมในเชิงบวกเท่านั้นที่ปรากฏในเพลงเด็ก ค่านิยมที่อาจถือว่าเป็นเชิงลบก็มีปรากฏอยู่ เช่น เพลง

เด็กร้องล้อเลียนกัน อาจเป็นการล้อเลียนผู้อื่นที่มีลักษณะหน้าขบขันหรือความขี้ริ้วขี้เหร่ แต่ก็ได้เป็นการล้อที่ทำให้เจ็บช้ำน้ำใจหรือโกรธซึ่ง เช่น เพลง*ผมจุกผมเปีย* นอกจากนี้ ในเพลงเด็กบางเพลงก็อาจกล่าวถึงค่านิยมเรื่องความเชื่อฟังที่เลยไปถึงขั้นทำให้ขาดความมั่นใจในตัวเอง

จากข้อสรุปเบื้องต้นในการศึกษาเนื้อหาของเพลงเด็กนี้ เห็นได้ว่า เพลงเด็กมีบทบาทในกระบวนการอบรมทางสังคมในลักษณะที่สอดคล้องกับวัย กล่าวคือนำเด็กเข้าสู่โลกใกล้ตัวคือครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน เนื้อหาบางเพลงทำให้เด็กเริ่มเข้าใจเรื่องเพศหญิงชาย ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและแนวทางปฏิบัติในสังคม ตลอดจนค่านิยมอันเป็นการชี้แนะและควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคม ในแง่ของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เด็กได้รู้จักและฝึกการสังเกตธรรมชาติที่แวดล้อมยิ่งกว่านั้น ยังนำเด็กเข้าสู่โลกของจินตนาการ ทั้งที่เกี่ยวกับสัตว์ พืช และเรื่องราวต่าง ๆ ในแง่ของตำนานหรือประวัติศาสตร์ ดังเช่นเพลง*เจ้าขุนทอง ภาระเกิด วัดโบสถ์*

ข้อสังเกตอื่นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเพลงเด็กคือ เนื้อหาของเพลงเด็กแสดงถึงสภาพของสังคมเกษตรกรรมทั้งที่เป็นการกล่าวถึงอาชีพหลักของผู้คนหรือการประกอบกิจการเกี่ยวกับการเพาะปลูกต่าง ๆ เพลงเด็กเล่นซ่อนหาที่ชื่อว่า *ปิดตาไม่มีด* นั้นมีเนื้อความว่า *“ปิดตาไม่มีด สารพิษเข้าตา พ่อแม่ทำนาได้ข้าวเม็ดเดียว”* เพียงสั้น ๆ เท่านั้นก็แสดงให้เห็นว่าอาชีพหลักของครอบครัวคือการทำนา เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ว่าหากผลผลิตสูญเสียไป ครอบครัวก็จะเดือดร้อนสาหัส

ประการที่สอง แม้สังคมไทยจะเป็นสังคมที่พุทธศาสนาลงรากฝังลึกในจิตใจคน แต่ในเพลงเด็กปรากฏว่าไม่มีการกล่าวถึงเนื้อความสั่งสอนในแนวทางพุทธศาสนาอย่างเด่นชัด ในบรรดาข้อมูลที่รวบรวมมานั้นมีข้อความกล่าวถึงบุญและบาปอยู่บ้าง แต่ไม่มีเพลงใดเลยที่กล่าวโดยตรงถึงแนวคิดเรื่องกรรมหรือแม้แต่คำว่ากรรมก็ไม่ปรากฏ ลักษณะนี้ชี้ให้เห็นว่า เพลงเด็กไม่มีบทบาทโดยตรงในการสั่งสอนแนวคิดด้านศาสนาหรือคตินิยมต่าง ๆ แต่เป็นการชี้แนวทางและค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมพอใจ

ประการสุดท้าย ในเพลงเด็กไม่มีกล่าวถึงเรื่องผีหรือวิญญาณ กล่าวได้ว่าในการนำเด็กเข้าสู่โลกธรรมชาติและสังคมนั้น ไม่มีการกล่าวถึงโลกเหนือธรรมชาติในรูปของวิญญาณหรืออำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ ในบรรดาเพลงกล่อมเด็กประเภทเพลงชู้ก็ไม่มีกล่าวถึงผีหรืออำนาจลึกลับใด ๆ ทั้งสิ้น ดังนั้นตามที่ผู้กล่าวว่สังคมไทยมักจะชูเด็กให้หวาดกลัวด้วยเรื่องสัตว์ร้ายหรือภูตผีปิศาจต่าง ๆ จึงอาจจะเป็นการชูในรูปแบบอื่น ๆ แต่ไม่มีปรากฏอยู่ในเพลงเด็กไม่ว่าประเภทใด หรืออย่างน้อยก็ไม่ปรากฏในข้อมูลเพลงเด็กในพื้นที่ภาคสนามของการศึกษาวิจัยนี้

เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลประเภทเพลงเด็กกับข้อมูลอีก ๒ ประเภท คือ เพลงชาวบ้านและนิทานชาวบ้านที่รวบรวมข้อมูลจากพื้นที่เดียวกัน จะเห็นลักษณะความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างเนื้อหาของข้อมูลมุขปาฐะทั้ง ๓ ประเภทและความสัมพันธ์กับกระบวนการอบรมทางสังคมในช่วงวัยที่ต่างกัน ซึ่งจะกล่าวเพียงย่อ ๆ ดังนี้

เพลงเด็กนำเด็กเข้าสู่สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ได้แก่ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน และโลกธรรมชาติที่แวดล้อม ในลักษณะที่เด็กสามารถรับรู้และเข้าใจได้ไม่ยากนัก หรือหากยังไม่เข้าใจถ่องแท้ก็ไม่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในใจของเด็ก เพราะข้อมูลเหล่านั้นเสนอในลักษณะบอกเล่ามากกว่าจะเสนอในแง่ความขัดแย้ง หรือเสนอแนวทางที่ต้องเลือกและไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ข้อขัดแย้งหรือทางเลือก ในแง่ของการอบรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจหรือการทำมาหากิน เพลงเด็กก็เพียงแต่บอกเล่าให้รู้จักวิถีทางทำมาหากินทั่ว ๆ ไป ไม่กล่าวไปถึงขั้นความซับซ้อนของปัญหาหรือความทุกข์ยากในการทำมาหากิน (ในเพลงเด็กของภาคอีสาน พบว่ามีเพลงกล่อมเด็กที่แม่หรือผู้ร้องเพลงรำพึงหรือรำพันถึงชีวิตที่คับแค้นหรือเหนื่อยยาก แต่ไม่ปรากฏในข้อมูลชุดที่ศึกษา)

ในเพลงชาวบ้าน โลกของครอบครัว เครือญาติและเพื่อนบ้านยังคงปรากฏอยู่ในเนื้อเพลง แต่ทวีความซับซ้อนขึ้นในแง่ของความสัมพันธ์ระดับบุคคล การปรับตัวเข้าสู่สภาพแวดล้อมทางสังคม ปัญหาความขัดแย้งและแนวทางที่ต้องเลือกหรือต้องตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะหน้ามีลักษณะเด่นชัดขึ้น ตัวอย่างเช่นการเลือกคู่ครอง เพลงชาวบ้านไม่เพียงแต่กล่าวถึง

ลักษณะคู่ครองในอุดมคติเท่านั้น แต่ยังระบุความบกพร่องอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์พร้อมหรือไม่เพียบพร้อมตามอุดมคติ รวมทั้งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศในแง่ความเป็นจริงของวิถีชีวิตมากกว่าความหวังหรือความใฝ่ฝัน ภาพของคู่ครองในอุดมคติที่ปรากฏในเพลงเด็กเปลี่ยนแปลงไปในแง่ความชัดเจนและสมจริงยิ่งขึ้นในเพลงชาวบ้าน โดยเฉพาะเพลงร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิงที่เรียกว่าเพลงปฏิพากย์

ในนิทานชาวบ้าน ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ในสังคมมักปรากฏในลักษณะสมจริงและแสดงออกชัดเจนถึงความขัดแย้งระหว่างค่านิยมอุดมคติกับความเป็นจริงในวิถีชีวิตสังคม โดยเฉพาะนิทานประเภทที่เล่ากันในวงสนทนาของมิตรสหายหรือคนคุ้นเคย คือนิทานประเภทมุกตลก นิทานเชิงตำนาน นิทานทรงเครื่องหรือนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ตลอดจนนิทานชาดก นอกจากนี้ นิทานชาวบ้านส่วนมากโดยเฉพาะนิทานมุกตลกจะแสดงออกในเรื่องการล้อเลียนข้อห้ามหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งเป็นปัญหาหลักในด้านการควบคุมของสังคม

ในขณะที่เพลงเด็กกล่าวถึงโลกธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมในรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน เป็นการบอกเล่ารูปแบบในอุดมคติและไม่มี ความขัดแย้งกับแนวทางปฏิบัติ เพลงชาวบ้านมองสภาพแวดล้อมดังกล่าว ในแง่ที่สมจริงและใกล้ตัว ปัญหาความขัดแย้งมีความซับซ้อน และมักเป็น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสังคมในช่วงวัยที่เป็นกำลังผลิตของสังคมคือวัยหนุ่มสาวและวัยกลางคน เช่น การทำมาหากิน การมีความสัมพันธ์ทางเพศ เพื่อสร้างสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างค่านิยม อุดมคติกับแนวปฏิบัติ คำตอบที่ปรากฏในเพลงชาวบ้านมักไม่เป็นข้อสรุปที่ ลงตัวแน่นอน แต่จะเป็นการเสนอแนวคิดหรือทางเลือก ส่วนในนิทานชาวบ้าน เช่น นิทานชาดก นิทานท้องถิ่น ตำนาน หรือนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ นั้น ปัญหา ข้อขัดแย้งมักมีการเสนอทางออกหรือแนวคิดที่สรุปได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ สังคมยึดถือ ส่วนนิทานมุกตลกมักเสนอความขัดแย้งและทางออกหรือวิธีแก้ไข ปัญหาที่ตรงกันข้ามกับความสมจริงหรือตรงกันข้ามกับบรรทัดฐานของสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้มองเห็นปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม โดยเฉพาะปัญหาด้านแนวคิดและค่านิยมหลักของสังคม อย่างไรก็ตาม

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา กฎแห่งกรรมและคติธรรมต่าง ๆ มักมีกล่าวถึงมากขึ้นทั้งในเพลงชาวบ้านและนิทานชาวบ้านโดยเฉพาะเรื่องกรรม เพื่อเป็นข้อสรุปหรือข้ออ้างถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตซึ่งมักเป็นเรื่องความทุกข์มากกว่าความสุข

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ในประเภทเพลงเด็กนั้น ตัวผู้ทำหน้าที่อบรม (Socializing agent) คือพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็ก และผู้รับการอบรมคือเด็ก แม้ว่าเด็กจะสามารถเป็นฝ่ายแสดงออกได้บ้าง แต่กล่าวได้ว่า โดยทั่วไปเด็กมีบทบาทน้อยในกระบวนการอบรมช่วงนี้ ในกรณีเพลงชาวบ้าน ผู้อบรมและผู้รับการอบรมถือได้ว่าเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน มีช่วงวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันและมีสถานภาพทางสังคมคล้ายคลึงกัน ส่วนนิทานชาวบ้าน ผู้เล่านิทานหรือผู้ทำหน้าที่อบรมเป็นผู้สูงด้วยวัยและประสบการณ์ผ่านขั้นตอนของการอบรมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินชีวิตมามาก จึงสามารถมองย้อนกลับไปสู่ค่านิยมและหลักการของสังคม มองเห็นทางเลือก ผลได้ผลเสีย และมีความเข้าใจถ่องแท้พอที่จะกล่าวถึงค่านิยมเหล่านั้นได้อย่างมั่นใจ หรือในทางตรงกันข้าม สามารถนำเอาค่านิยมที่เป็นปัญหา หรือนำเอาข้อห้ามของสังคมมาล้อเลียนได้ โดยไม่ต้องวิตกว่าจะทำให้สังคมเสียหลักการหรือเกิดความสับสนวุ่นวายขึ้นในทางปฏิบัติของสมาชิกสังคม เนื่องจากมีสถานะและความรอบรู้ในชีวิตมากพอที่จะปรับหรือจัดความพอดีให้กับเรื่องและวิธีการแสดงออก

การศึกษาเพลงเด็กกับกระบวนการอบรมทางสังคมในวัยเยาว์ดังกล่าวมานี้ทำให้เห็นว่า วัฒนธรรมมุขปาฐะมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังอบรมสมาชิกของสังคมโดยเฉพาะในวัยแรกเริ่ม วัฒนธรรมมุขปาฐะแต่ละประเภทต้องมีความสอดคล้องในด้านแนวคิด เนื้อหา และกระบวนการหรือวิธีการกับช่วงวัยของสมาชิกสังคม เพื่อให้การอบรมในแต่ละช่วงวัยนั้นสามารถปลูกฝัง สร้าง และสืบทอดคุณสมบัติของสมาชิกตามที่สังคมนั้นปรารถนา หากวิถีชีวิตสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป กระบวนการอบรมทางสังคมก็อาจปรับเปลี่ยนไปด้วย ดังเช่นวัฒนธรรมลายลักษณ์เข้ามาแทนที่วัฒนธรรมมุขปาฐะในด้านการศึกษา อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมมุขปาฐะก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในแง่การสร้างความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ทุกช่วงวัยทั้งที่เป็นสมาชิกในสังคมเดียวกันและในสังคมโลก

งานทิ้งกระจาด: ประเพณีมหายานที่สุพรรณบุรี*

เมื่อกล่าวถึงงานประจำปีของสุพรรณบุรี คนส่วนมากคงนึกไปถึงงานเทศกาลนมัสการหลวงพ่อดำวัดป่าเลไลยก์ หรือที่ชาวสุพรรณเรียกสั้น ๆ ว่างานไหว้หลวงพ่อดำ โดยเฉพาะเทศกาลไหว้หลวงพ่อดำในเดือนสิบสองซึ่งตรงกับวันขึ้น ๖ ค่ำจนถึง ๙ ค่ำ เดือนสิบสอง ทั้งนี้เพราะเป็นเทศกาลหน้าน้ำชาวบ้านมักจะมาไหว้หลวงพ่อดำกันทางเรือ เมื่อไหว้หลวงพ่อดำแล้วยังไม่กลับแต่ชุมนุมกันว่าเพลงข้ามวันข้ามคืน เรียกได้ว่าเป็นเทศกาลยิ่งใหญ่ที่สุดของชาวเพลงภาคกลาง ติดตามประทับใจกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ในขณะนี้เมื่อชาวบ้านมิได้มาไหว้หลวงพ่อดำด้วยขบวนเรืออีกต่อไปแล้ว และเทศกาลเล่นเพลงเรือของสุพรรณบุรีก็เงียบหายไปแล้ว แต่งานไหว้หลวงพ่อดำก็ยังกล่าวขวัญกันสืบมาคู่ไปกับประเพณีการเล่นเพลงของสุพรรณ

ในระหว่างเทศกาลไหว้หลวงพ่อดำเดือนห้าอันเป็นหน้าแล้ง และเทศกาลไหว้หลวงพ่อดำในเดือนสิบสองซึ่งเป็นหน้าน้ำนั้น มีเทศกาลใหญ่อีกเทศกาลหนึ่งของสุพรรณบุรีคืองานทิ้งกระจาดซึ่งจัดขึ้นในเดือนเจ็ด หลังสารทจีน ๓ วัน จะตกอยู่ในวันที่ ๑๘ เดือนเจ็ด ตามปฏิทินของจีน

งานทิ้งกระจาดนี้ ผู้คนทั่วไปไม่ค่อยรู้จักมากนัก ในภาคกลางนั้น นอกจากที่จังหวัดสุพรรณบุรีแล้ว ก็ยังมีจัดกันอยู่บ้างในอ่างทอง อยุธยา ที่นนทบุรีก็เคยมีจัดกัน แต่ไม่มีที่ไหนจะจัดเป็นงานใหญ่ขึ้นหน้าขึ้นตาเท่ากับสุพรรณบุรี

ย้อนกลับไปสืบสาวความเป็นมาของงานทิ้งกระจาดในอดีต ก็จะได้ความว่าเป็นพิธีกรรมของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน มีแนวคิดทำนองเดียวกับพิธีงัดเกวียนในงานศพของชาวจีน คือถือเป็นการ “จำเริญเมตตาทรรณแก่ดวงวิญญาณที่ล่วงลับไปแล้ว” โดยนำเอาข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ของผู้ตาย รวมทั้งของใช้อื่น ๆ ที่จัดหามาแจกจ่ายเป็นทานแก่ผู้ยากจน ในพิธีจะมีพระ

* ผู้เขียนขอขอบพระคุณ คุณสมพล ศิริสมบุญรณเวช รองประธานจัดงานทิ้งกระจาด พ.ศ. ๒๕๓๑ ที่กรุณาอำนวยความสะดวกในงานและให้คำอธิบายหลายประการ

ฝ่ายมหายานมาสวดอนุโมทนากุศลให้แก่ผู้ตาย นี่เป็นคำอธิบายของพระจีนธรรมสมาธิวัตร เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายสงฆ์จีนนิกาย

ตามตำนานในพระสูตรนั้นกล่าวว่า “สมัยหนึ่ง พระอานนท์กำลังบำเพ็ญสมาธิอยู่ที่อันสงัด ณ นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ เกิดมีสุรกายตนหนึ่ง ลำแสงร่างเป็นเปรต รูปร่างสูงผอม มีแต่หนังหุ้มกระดูก ลำคอเล็กเท่ารูเข็ม เปรตนั้นได้กล่าวแก่พระอานนท์ว่า อีก ๓ วันพระเถระจะถึงแก่ภรรณภาพ พระอานนท์จึงถามว่าจะแก้ไขอย่างไร เปรตตอบว่าต้องทำพิธีอุทิศเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นไทยทานแก่ฝูงเปรตทั้งหลายจึงจะรอด และพระเถระก็จะมีอายุมั่นขวัญเย็น พระอานนท์จึงกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์โปรดให้ประกอบเมตตารธรรมตามที่พระอานนท์กราบทูล พิธีนี้จึงเกิดขึ้นและสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ และเรียกกันว่า “งานทิ้งกระจาด”

คุณมนัส โอภากุล นักประวัติศาสตร์โบราณคดีคนสำคัญของสุพรรณบุรี เล่าถึงงานทิ้งกระจาดของสุพรรณบุรีไว้ว่า จะมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ทราบแน่ชัด เมื่อสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น ขุนสนธิยารักษ์ นายปลั่งสุพรรณโรจน์ นายชุต ซึ่งล้วนมีอายุกว่า ๘๐ ปี (เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๐) ต่างก็บอกว่าเคยเห็นมีมาตั้งแต่ครั้งบิดามารดาของท่านเหล่านั้น จึงพอจะประมาณได้ว่างานทิ้งกระจาดของสุพรรณบุรีน่าจะมีอายุมากกว่าร้อยปีแล้ว แต่จะจัดติดต่อกันมาตลอดหรือขาดหายไปในระยะใดบ้างนั้นไม่อาจสืบสาวได้แน่ชัดเท่าที่มีหลักฐานนั้นปรากฏว่า สมัยสงครามโลกครั้งที่สองคือในช่วงพ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๗ นั้น งานทิ้งกระจาดมีสืบเนื่องมาทุกปีไม่เคยเว้น

ตามที่มีผู้จดจำได้ งานทิ้งกระจาดเคยจัดขึ้นที่บริเวณหน้าโรงบ่อน ซึ่งอยู่ในบริเวณโรงเหล้าเก่า ฝั่งทิศตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณ (ปัจจุบันคือหน้าวิทยาลัยเทคนิคสุพรรณบุรี) ต่อมาย้ายข้ามฟากมาอยู่ในบริเวณหน้าบ้านนายอากรโพธิ์ ภูทิศน์ซึ่งเป็นนายอากรบ่อนสมัยนั้น แล้วย้ายมาอยู่กลางตลาดวัดจำปา (ตลาดทรัพย์สินในปัจจุบัน) ตั้งแต่สมัยพ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นต้นมา งานทิ้งกระจาดจัดขึ้นที่สนามสโมสรเสือป่าอันเป็นบริเวณโล่งว่าง ปราศจากบ้านเรือนราษฎร

ครั้นเมื่อพ.ศ. ๒๕๐๒ เทศบาลเมืองสุพรรณบุรีจะสร้างตลาดสดขึ้นในบริเวณที่เคยจัดงาน งานทั้งกระจาดจึงย้ายมาจัดที่วัดปราสาททองและสนามโรงเรียนนครสวรรค์ โดยจัดให้ร้านค้าต่าง ๆ อยู่ที่ดินพระพันวษาอันเป็นถนนสายสำคัญกลางเมืองสุพรรณบุรี นับตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมาสมาคมจีนตงฮั่วห่วยก่วงและศาลมูลนิธิท่งเฮียะเซียงตั้งสร้างขึ้นที่ดินพนักำงานทั้งกระจาดจึงจัดกันที่บริเวณสมาคมและในที่ดินของเอกชน ส่วนร้านค้าและสนามเครื่องเล่นบันเทิงต่าง ๆ มาอยู่บริเวณถนนพนักำ

การที่งานทั้งกระจาดย้ายสถานที่จัดไปตามที่ต่าง ๆ เรื่อยมาก็เพราะประการแรก งานทั้งกระจาดต้องการเนื้อที่กว้างขวางทำนองเดียวกับเทศกาลหรืองานวัดทั่วไป ซึ่งต้องมีทั้งบริเวณที่ทำพิธีหรือหัวใจของงาน และบริเวณที่ออกร้านการละเล่นและร้านค้าขายต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น งานนี้ยังต้องการเนื้อที่ว่างสำหรับผู้คนที่จะมารองรับของบริจาคที่จะทิ้งลงมาจากร้านที่ปลูกขึ้นสูงลิ่วสำหรับการนี้โดยเฉพาะ ประการที่สอง งานทั้งกระจาดจัดขึ้นโดยกลุ่มชาวจีนหรือเรียกกันว่าชาวตลาดซึ่งกำลังอุดหนุนสำคัญในด้านทุนทรัพย์งานจึงมักจัดขึ้นในบริเวณย่านตลาดค้าขายเป็นศูนย์กลางของงาน เพราะผู้จัดอยู่อาศัยในย่านนั้น เมื่อบริเวณที่เป็นตลาดร้านค้าในปัจจุบันคับแคบแออัดด้วยอาคารร้านค้า ไม่ใช่ตลาดที่มีบริเวณโปร่งโล่งเหมือนสมัยก่อน จึงต้องย้ายมาจัดที่บริเวณสมาคมจีนอันเป็นแหล่งชุมชนของชาวจีนและชาวตลาดผู้เป็นคณะกรรมการจัดงาน ในปี ๒๕๓๑ งานทั้งกระจาดของสุพรรณบุรีจัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๙ สิงหาคมถึงวันที่ ๒ กันยายน ซึ่งก็อยู่ในช่วงเวลาที่กำหนดกันมาตามประเพณีดั้งเดิม คือเริ่มในวันที่ ๑๘ เดือน ๗ ของจีนอันเป็นเดือน ๙ ของปฏิทินจันทรคติของไทย ระยะนี้ตามปกติเป็นฤดูฝน บางปีฝนตกหนักจนผู้มาเที่ยวงานต้องกรำฝนลุยโคลน แต่ก็ไม่ปรากฏว่าเคยมีตำรวจย้ายกำหนดจัดงานไปเป็นช่วงอื่นเพราะเป็นกำหนดที่วางไว้แน่นอนตามประเพณีความเชื่อที่สืบทอดกันมา ในปีนี้ก็ปรากฏว่าระหว่างวันที่ ๒ ของงาน (วันที่ ๓๐ สิงหาคม) ตอนเย็นอันเป็นเวลาประवादิดาเจ้าพ่อและประเพณีลอยกระทงนั้นฝนลงหนักจนผู้คนบางตาลงไปมาก แต่กำหนดก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปคงดำเนินกิจกรรมไปท่ามกลางสายฝนและความฉุกฉุนทุกขทุกข์ทั้งหลาย